

Alle tiders Nordsjælland

MUSEUM NORDSJÆLLANDS
ÅRBOG 2019

En kirkeklokke fra 1621

AF KRISTOFFER SCHMIDT

Torvet i Hillerød rummer mange historier. En af disse er fortællingen om Hillerøds første kirke og den omkringliggende kirkegård, der dækkede størstedelen af Torvets øverste del. Fysiske beviser for kirkens og kirkegårdens eksistens er i dag svære at få øje på, men der eksisterer imidlertid mindst én genstand fra den gamle kirke, nemlig dens klokke.

Sammenlignet med andre købstadskirker er Hillerød Kirke ikke synderlig gammel. Den blev opført i 1874 i den sydøstlige del af Hillerød Kirkegård og fungerede oprindeligt som et ligkapel. I 1893 ombyggedes kapellet efter tegninger af arkitekten Vilhelm Holck, og i 1933 til 1934 fik det tilføjet et tårn. Størstedelen af kirkeinventaret er af nyere dato. En

Hillerød Kirke som den ser ud i dag set fra kirkegården. Foto: Hubertus, 2007. Commons.wikimedia.org

enkelt genstand er dog betragtelig ældre nemlig den ene af to klokker, der hænger i kirkens klokketårn. Denne klokke kan dateres til 1621 og hang oprindeligt i Hillerøds første bykirke, som lå på det nuværende Torvet. Adskillige historiske omstændigheder resulterede i, at den gamle klokke i dag hænger i Hillerøds nuværende kirke på Østergade, og det er netop disse omstændigheder, som udfoldes i det følgende.

Den gale tømmer og Hillerøds første bykirke

Hillerøds første egentlige bykirke bekostedes af Christian 4., der med byggeriet sandsynligvis ønskede at adskille byboerne i Hillerød fra sin nyopførte slotskirke på Frederiksborg Slot. Efter at have afsluttet slotsbyggeriet gik Christian 4. derfor i 1620 i gang med etableringen af en kirke i Hillerød. Han var ikke villig til at bruge mange penge på projektet og befalede, at man som byggemateriale benyttede en større mængde tømmer, der oprindeligt skulle have været anvendt til et såkaldt boldhus – en bygning til tennislignende spil. Manden, der fik byggeopgaven, havde det noget uheldige øgenavn “Galde Thrøels thømmermand” – altså gale Troels tømmer. I marts 1621 var Troels færdig med at omhugge og tilegne tømmermaterialet og oprejste kirkens træskelet på en bakketop, som året forinden var udjævnet og udlignet af voldmester Jørgen

Christian 4. er uden tvivl en af Danmarkshistoriens største bygherre, men bykirken i Hillerød hører ikke til blandt hans bedste byggeprojekter. Her er han malet af den nederlandske maler Karel van Mander. I baggrunden anes Frederiksborg Slot.
Foto: Nationalmuseum, Sverige.

Jensen og herefter opmuret under opsyn af en bygmester ved navn Jørgen Friberg. Herefter befaledes det at lade to nederlandske brødre og murer-mestre Dirch Piætærsun Müller og Thonnis Piætærsun Müller lave selve murværket efter en allerede forelagt byggeplan. Inden man gik i gang med murværket, var der imidlertid opstået problemer med bindingsværkskonstruktionen. To lokale tømrere ved navn Jacob Karker og Jochum Westfalen betalttes nemlig en klækkelig sum for flere udbedringer, hvoraf en af disse var at rette op på bindingsværket, som havde givet sig til den ene side, og forbinde det med nye bånd!

Trods udfordringer med konstruktionen stod kirken færdig i 1621. I sit ydre fremstod kirken som en langhusbygning med teglbeklædt tag. Den var som sagt udført i bindingsværk (34 fag lang og 8 fag bred ved østgavlen) og herefter udmuret. Til at begynde med stiledede man efter at opføre et firkantet 28 alen højt muret kirketårn ved vestgavlen, men planerne skrottedes til fordel for en blytækket klokkepille, hvori man ophængte en større og en mindre klokke.² Den større klokke er den bevarede kirkeklokke i den nuværende Hillerød Kirke på Østergade.

Bykirkens levetid blev kort. Allerede tre år efter dens opførelse forårsagede en kraftig efterårsstorm den 25. november 1624, at langhusbygningen væltede i gruset. Hvilket en beretning fra 1744, skrevet af byfogeden i Hillerød, omtalte således:

"Dog har Byen [Hillerød] for mange Aar siden havt een Kirke, som ieg finder i een Bog skreven annoteret udj Aaret 1627. i Novembr: at være nedblæst, og paa samme Tiid ved een forfærdelig Storm skal ligeleedes være nedblæst St Nikolaj Kirkes Spir i Kiøbenhavn, Kiø-

benhavns Ladegaard, og Stalden i Kongens Hauge ved Helsingør, hvorved 15 Hæste ere bleven ihjelslagne; Af Kirken, som saaledes her er nedblæst, findes endnu paa Kirkegaarden af dends Rudera [ruiner];”³

Som man aner, er byfogedens beretning noget misvisende. Hillerød Kirke nedblæste i 1624 og ikke 1627. Og den voldsomme storm, der lagde Sankt Nikolaj Kirkes tårn, Københavns Ladegård og et staldkompleks i Helsingør i ruiner, indtraf desuden i 1628.⁴ I det hele taget hersker der i de ældre kilder og litteratur en del forvirring om, hvornår kirken blev offer for stormen. I Erich Pontoppidans *Danske Atlas* nævnes det samme årstal som i byfogedens ovennævnte indberetning. Det samme er tilfældet i Resens *Atlas Danicus*.⁵ I en indberetning, der egentlig omhandlede vejrliget i Nakskov i 1625, nævnes der om storme og uvejr, at disse: *”haver nogle Gange været saa stor i denne Vinter, at der er stor Skade skeet, ikke alleneste til Vands paa Skib og Gods, men endogsaa til Lands, som vi have Exempel i denne Spiir, item i den Spiir, som er afblæst til Stralsund, den Kirke som omblæste i Frederiksborg, og meget mere saadant”*.⁶ Episoden må således have vakt en del opsigt rundt omkring i riget, om end detaljerne til tider var noget misvisende.

Senere skildringer af hændelsesforløbet har desuden givet den gale tømrer en stor del af skylden for bykirkens uheldige skæbne.⁷ Men om galskaben i Troels har influeret på byggekvaliteten, ved vi ganske enkelt ikke. Godt nok måtte de to føromtalt tømrere rette op på bindingsværket, og da Christian 4. inspicerede byggeriet klagede han over, at kirkens fag var ringere end på gemene huse.⁸ Mange andre faktorer kan imidlertid have påvirket kir-

kens stand, som for eksempel at tømmeret var forarbejdet til et boldhus og ikke en kirke. I det hele taget havde ethvert kirkebyggeri på Hillerøds nuværende torv svære forudsætninger, hvilket præsten i Birkerød, Henrik Gerner, i sidste halvdel af 1600-tallet, konstaterede med følgende linjer:

”Som Slotted var i Værk, hand [Christian 4.] lod en Kirke sette

*I Hillerød, at Folk ey skulde Gud forgiætte,
Men den om toe Aars Tiid omblæste meget brat
Da Stormen Skade stor forvoldt St: Karens Natt.
Da lod Kong Christian paa ny en Grundvold legge,
Men endnu intet blef fuldkommed ud af begge,
Den første blæstis om: den anden blef ey byggt,
Saa bliver meget godt ved onde Hænder stygt.
Vel er der ofte giort Undsætning til en Kirke,
Og Penge samled ind, det kand dog intet virke,
Thi faae her mindes kand som det vel Kirken meen,
Derfor er Bygningen saa langsom, tung og seen.
Nu Kirken borte vær, og Slotted icke færdig,
Da fandtis intet Huus til Herrens Dyrkning værdig,
Mand maatte i en Stald behielpe sig i Nød,
Til Slotted færdigt blef, og Kongen andet bød.”⁹*

En døbefont, et panel og en kirkeklokke

I dag er der ikke meget tilbage af Christian 4.s bykirke, men tre genstande kan dog med større eller mindre sikkerhed spores tilbage til denne kirke.

Antagelig stammede størstedelen af bykirkens inventar fra Frederik 2.s slotskirke på Frederiksborg, som Christian 4. havde nedrevet. Det er blevet fremhævet, at denne kirkes 47 cm høje døbefont også kan have stået i den nyopførte kirke. Der er tale om en font af sortmalet sandsten med forgyldte vulster. De øverste ni cm af fonten er af træ og stammer fra 1855. Selve fonten står i dag på en

kvadratisk plint af sandsten i nichen ved Kongedøren i Frederiksborg Slotskirke.¹⁰ Hvorvidt fonten virkelig har stået i bykirken kan ikke afgøres med sikkerhed.

Også et 96 x 157,5 cm stort panelstykke i umalet fyr menes at have været en del af kirkens inventar. Sammen med en del bomærker figurerer årstallet 1567 på panelet. Det blev i 1887 givet til Nationalmuseet og skulle stamme fra Hillerød. På grund af panelets størrelse kan det være benyttet som alterbordforside.¹¹

Selvom det ikke er utænkeligt, at døbefont og panel var at finde i kirken, er der altså udelukkende tale om gisninger. Langt mere sikkert er det, at denne artikels omdrejningspunkt – kirkeklokken – stammer fra kirken. Kirkeklokken var nemlig støbt til lejligheden, hvilket fremgår af klokkens tilbageværende inskription: *"Anno 1621 Hans Kemmer støbt mich"*. Kemmer tjente først og fremmest sine penge på kanonproduktion. I 1617 udnævntes han til kongelig stykkestøber ved Helsingør Gjethus, hvorfra han for eksempel leverede kanoner til fæstningen ved Varberg i Halland. Den mere fredelige pro-

duktion af kirkeklokker gav han sig dog også i kast med, og det første bevis på hans virke, er en kirkeklokke fra Ørum Kirke ved Grenaa fra 1616.¹²

Hillerød bykirkes klokke, der har et tværmål på 70 centimeter og vejer omkring 280 kilo, er i dag nogenlunde velbevaret, selvom detaljer i dens udsmykning er forsvundet. Tidligere var den prydet med flere dekorationer såsom et krucifiks samt Christian 4.s kronede navnefigurer med tilhørende initialer (R. F. P.) til hans valgspog på latin. Desuden fandtes yderligere en inskription lige før Kemmers varedeklaration. Her stod: *"Si Deus pro nobis, quis contra nos* [hvis Gud er med os, hvem kan da være mod os]". De nu forsvundne dekorationer og inskriptioner blev afskrevet i 1865, da man genopdagede klokken i byens sprøjtehus.¹³ Det vides ikke, hvorfor en del dekorationer og inskriptioner er forsvundet fra klokken. Måske har man fjernet kirkelige og kongelige symboler og tekst, da klokken gik fra kirkeklokke til rådhusklokke. Klokken blev tidligt fjernet fra kirkeklokke til rådhusklokke. Klokken blev tidligt fjernet fra kirkeklokke til rådhusklokke. Klokken blev tidligt fjernet fra kirkeklokke til rådhusklokke. På et tidspunkt efter genopdagelsen har man desuden tilføjet en dekoration til klokken i form af tre aflange blade.

Frederik 2.s døbefont i Frederiksborg Slotskirke anvendtes frem til 1920. I dag er den placeret i nichen ved kongedøren i Slotskirken. Maleri af Knud Larsen fra 1893 betitlet *En barnedøb*. Foto: Statens Museum for Kunst.

Kirkeklokkens rejse

Hvordan endte kirkeklokken i et sprøjtehus på Hillerød Torv? Mens kirkens langhusbygning måtte lade livet for novemberstormen i 1624, blev klokkepillerne med de to klokker stående. Lige efter sammenstyrtningen udstationerede man fire karle i fire nætter til at holde vagt ved klokkepillerne og langhusbygningens ruinhob, for at forhindre byboerne i at stjæle inventar eller byggemateriale.

Selvom klokkepillerne – som den gale Troels i øvrigt ikke havde opført – blev stående, var byggekvaliteten heraf ikke meget bedre end langhusbygningen. Kort tid efter nedtog en vis Jep

Foto af den gamle kirkeklokkes nuværende placering i Hillerød Kirkes tårn. Bemærk de tre aflange blade med små udstående flige ved bladgrunden. Disse er påsat klokken efter 1865. Bladene skal antagelig forestille en urt, men hvilken vides ikke.

Tømmermand sammen med en unavngiven bådsmand klokkerne. Herefter fjernedes det blytækkede tag, og i 1637 nedrev man det sidste af pillen til fordel for en ny af slagsen. Heller ikke denne stod i særlig lang tid, da den afløstes af et egentligt klokketårn i 1663. Om de to klokker er fulgt med op i de nye tårne er uvist, men det er ikke utænkeligt, at det er tilfældet.

Alt imens man rev ned og byggede op igen og igen, efterspurgte kongen såvel som byboerne en ny kirke. Efter nedstyrningen i 1624 var stalden på Sparepenge i Frederiksborg Slotshave blevet indrettet til kirke, men i 1629 gik Christian 4. igen med tanker om at få opført en ny kirke i byen. Trods indledende foranstaltninger skrinlagdes planerne

delvist i 1630, hvor byboerne fik adgang til Frederiksborg Slotskirke. Og den 25. december 1631 blev planerne definitivt opgivet, idet Christian 4. fik rangordnet kirkestole og -bænke, så byboerne kun satte sig bestemte steder i kirken. Det er svært at afgøre, hvorfor det nye kirkebyggeri ikke blev til noget. I Birkerødpræsten Gerners førnævnte citat er forklaringen derpå noget opgivende: "*Vel er der ofte gjort Undsætning til en Kirke, Og Penge samled ind, det kand dog intet virke,*". Enkelte har antaget, at et nyt kirkebyggeri måtte vige for et andet større byggeprojekt; nemlig opførelsen af Latinskolen, der i sit ydre stod færdig i 1631 – man magtede ganske enkelt ikke to så store byggeprojekter.¹⁴ Påstanden forekommer usandsynlig, men det er

værd at bemærke, at Latinskolens lokaler benyttes til onsdags- og søndagsgudstjeneste, når kongen residerede på slottet.¹⁵

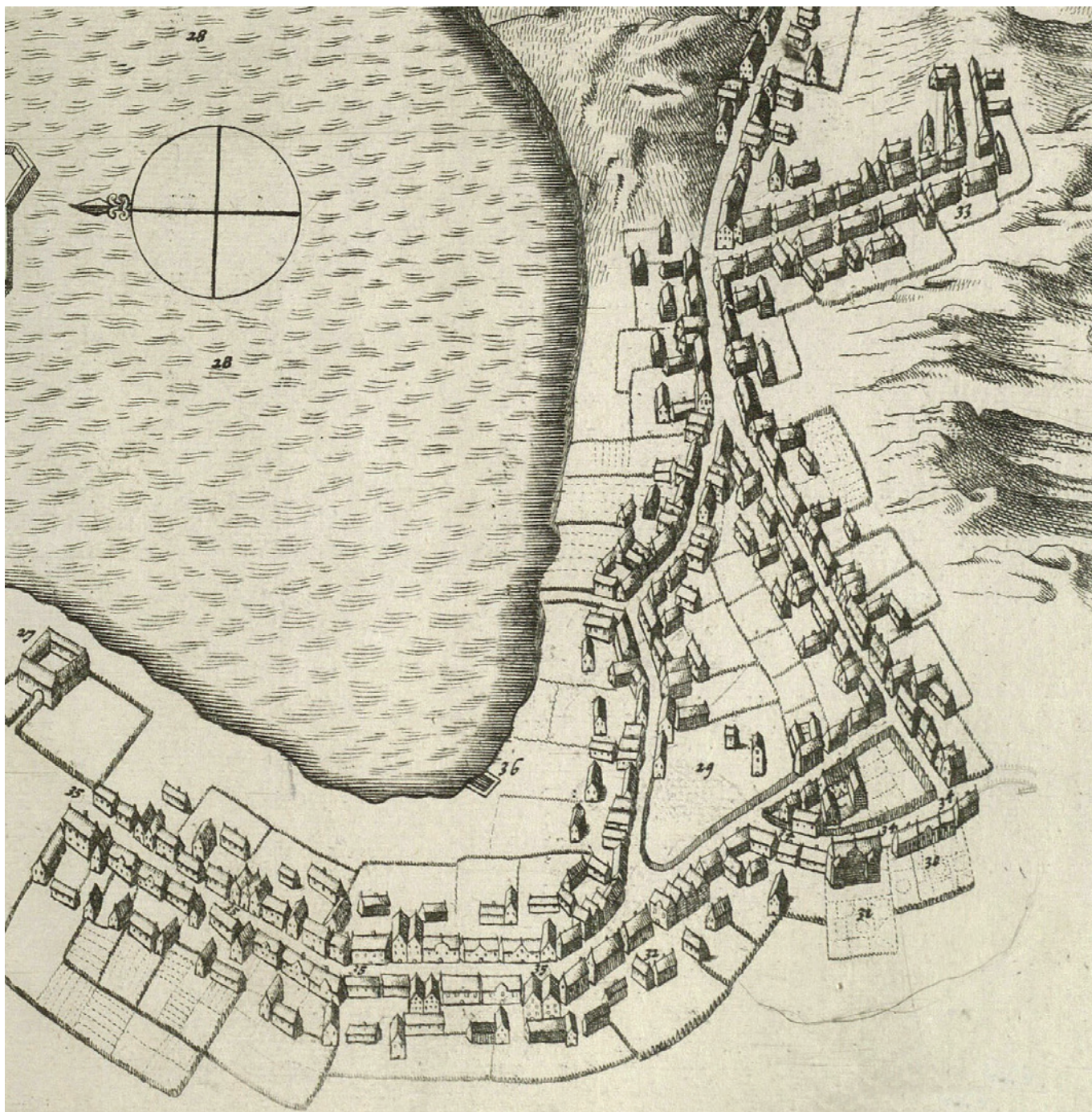
Christian 4. har fået ros for at forbarme sig over byboerne og lade dem anvende Slotskirken,¹⁶ men i samtiden var det langt fra alle, der var tilfredse med de nye forhold.¹⁷ Allerede i 1632 finder vi røster, som anbefalede kongen, at: *"Gud bevæge hans kongelige Majestæt at lade en kirke her opbygge, hvorpå de fattiges blok kunne sættes og i synderlighed og fornemmeligen anden gudstjeneste kunne holdes"*.¹⁸ Og Christian 4. slap da heller aldrig ideen om en ny kirke i Hillerød. Ti måneder før sin død lod han nemlig slotsherren Arent von der Kuhla, biskop Peder Winstrup og hofprædikant Laurids Jacobsen Hindsholm besigtige den gamle kirkeplads med henblik på opførelsen af en ny kirke. Antagelig på grund af Christian 4.s død, og fordi de tre mænd frarådede et byggeri på en så snæver plads, realiseredes planerne ikke. Christian 4. syntes dog fast besluttet på, at noget skulle ske på kirkegårdspladsen. En anden beretning fortæller nemlig, at han en måned før sin død lod slotspræsten fra Frederiksborg Slotskirke M. Hans Husvig samt to andre præster besigtige pladsen igen, men nok engang syntes planerne frugtesløse.¹⁹

Også Frederik 3. gjorde foranstaltning til en ny kirke i Hillerød. Tidspunktet var foranlediget af et stort pestudbrud i riget i midten af 1650-erne, hvorpå man igen lod byboerne benytte Latinskolens faciliteter i stedet for Slotskirken. Desuden var kirkegården omkring 1650 blevet udstyret med et kapel – begravelse er aldrig foregået fra Slotskirken – i form af et lerklinet, fembindingers hus. Det fungerede både som kapel og opbevaringsfacilitet for ligbærer og andet udstyr til begravelserne på kirkegården. I hvert fald befalede Frederik 3. den 28.

februar 1655 en bygmester ved navn Albertus Mathiesen at give et overslag på en ny bykirke i Hillerød og efterfølgende hyre arbejdsfolk til det nærtforestående byggeri. Der kom dog aldrig et fysisk resultat ud af befalingen, og i stedet benyttedes de indsamlede penge til kirkebyggeriet på en ny præstegård.²⁰ Om der her er tale om præstegården i Kannikegade, vides ikke med sikkerhed.

Frederik 3.s befaling blev det sidste forsøg på at opføre en bykirke i Hillerød de næste ca. 300 år. Alligevel var der en del byggeaktivitet på den gamle kirkegård. Det føromtalt kapel var i 1665 tæt på at styrte sammen, hvorpå man lavede en opstøtning, men allerede tre år efter erstattedes det af et nyt kapel. Dette kom til at stå i ganske lang tid og kan meget vel være det lighus, der lå på kirkegården, da denne sløjfedes til fordel for et dom- og rådhus. Det er imidlertid usandsynligt, at kapellet anvendtes til alle begravelser helt frem til sløjfningen af kirkegården. Fra en upubliceret beskrivelse af Frederiksborg Amt fra midten af 1700-tallet ved vi nemlig, at: *"Liig Prædikener over Borgere, naar de det vil have, og holdes i saa fald endnu i den Latinske Skole"*.²¹

Klokketårnet fra 1663 nåede kun at stå i 20 år, før det blev revet ned igen. Et nyt tårn i udmuret bindingsværk med tre klokker blev nu opført, men nok engang havde man problemer med at bygge noget, der kunne blive stående. Året efter tårnets opførelse måtte man foretage en omfattende renovering. Tårnet måtte flere gange reoveres, mens det i 1717 var nødvendigt at lave en decideret opretning af tårnet. Man har antaget, at opretningen skete med sten fra den gamle kirkes grundvold,²² men i den førnævnte beskrivelse af Frederiksborg Amt nævnes det, at: *"Af forige Kirkes Bygning findes endnu Rudera [ruiner] paa Kirkegaarden, som*

Udsnit af Peder Hansen Resens kort over Hillerød fra 1677. Udsnittet viser kirkegårdens placering (området med tallet 29) på det nuværende Torvet. Den høje bygning på kirkegården må være kirketårnet fra 1663. Den lille bygning er antagelig kirkegårdens kapel. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

er indhegnet med en anseelig Ringmuur, og hvorpaa alle Byens Liig blive jordede".²³

Trods tårnets vakkelvornhed og dårlige stand, blev det kirkegårdens længst stående. Det præcise årstal for klokketårnets nedrivning står indtil videre hen i det uviste. På et kort over Hillerød fra 1818 ses adskillige bygninger på kirkegården, men det er uvist, om en af disse er klokketårnet. Af klokketårnets tre klokker må vi antage, at den ene af disse var 1621-klokken fra den gamle bykirke. Oplysninger vedrørende klokkens præcise placering fra 1624 og frem til nedlæggelsen af den gamle kirkegård i 1804 er i det hele taget sparsomme, men i

og med at man i 1865 genopdagede klokken tæt på, hvor den gamle kirke lå, kan den ikke være flyttet meget rundt.

Kirkeklokkerne i rådhusårnene

I 1865 fandt man nemlig klokken opmagasineret i byens gamle sprøjtehus på Torvet sammen med en mindre klokke, der dateredes til 1658. Den lille blev solgt for metalværdien på 50 rigsdaler og smeltedes herefter om. Til at begynde med var intentionen også at sælge den store klokke, som: "skal have en smuk Klang, vilde være en heldig Acquisition for en eller anden Kirke, der saaledes

Stykjunker F. L. C. S.
Schmidts detaljerede
kort over Hillerød fra
1818, giver et udmærket
indtryk af den gamle
kirkegårds omfang og
placeringen af bygninger
på området.
Foto: Nationalmuseet.

vilde komme i Besiddelse af et Minde om den gode danske Konge Christian IV²⁴. Der gik dog en hel del år, før kirkeklokken igen hængte i et kirketårn. Først fik den nemlig plads i tårnet på Hillerøds første råd- og domhus på Torvet.

Da man tilbage i 1831 opførte det første råd- og domhus på den daværende kirkegårdsplads, opførtes også en del andre bygninger i området. En af disse var et sprøjtehus, der skulle erstatte et ældre af slagsen fra 1772. Da det netop var her, de to klokker opmagasineredes, kan det ikke andet end undre, at man lidt over 30 år efter genopdagede dem for så at hænge den ene klokke op i rådhus-tårnet i 1883 og sælge den anden i 1867.²⁵

Hillerøds første råd- og domhus var en ganske

smuk men ikke særlig stor bygning i empirestil, og man indså gradvist, at bygningen var for lille til dens formål. Derfor blev råd- og domhuset nedrevet og i 1888 erstattet af et, der var dobbelt så stort som det gamle. Tegnet af arkitekten Vilhelm Holck fik den nye bygning et historicistisk udtryk med gotiske vinduer, blændede nicher og et klokkespir, som den gamle klokke fulgte med over i.²⁶

Her blev klokken i hundrede år, hvorefter den flyttedes til kirketårnet på Hillerød Kirke i Østergade, som man i 1985 havde ombygget fra kapel til kirke. Overdragelsen var kommet i hus gennem forhandling mellem kirkens menighed, der ønskede at få klokken "hjem" og Hillerød Politi, der havde overtaget rådhusets faciliteter. Politiet indvilligede i

Prospekt af Hillerød i 1753 af Johan Jacob Bruun. Til venstre for midten anes et tårn i bindingsværk, der var det sidste klokketårn på byens gamle kirkegård. Bruun har fejlagtigt antaget, at der var tale om tårnet på Hillerøds kirke.

Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Foto fra 1880 af
Hillerøds første råd- og
domhus.

Foto: Lokalhistorisk Arkiv,
Hillerød Bibliotek.

at udlåne klokken på de betingelser, at der skulle anskaffes en anden klokke til klokkespiret, og at klokken skulle tilbageleveres, hvis der anmodedes om dette.²⁷ Efter anskaffelsen af en klokke fra Rødovre Kirke, kunne man i 1988 således igen benytte Christian 4.s gamle kirkeklokke til dens tiltænkte funktion.

Noter

Tak til skovfoged Morten Sune Lindegaard Nielsen, der har bidraget med vigtig viden til denne artikel. Selvsamme hæfter dog ikke for eventuelle fejl, som udelukkende er forfatterens eget ansvar.

1. Petersen (udg.) 1865-6, s. 24-8.
2. Petersen (udg.) 1865-6, s. 24-8; Hermansen 1925, s. 39-40; Kirker i Hillerød 1964, s. 640.
3. Jens Mickelsen til Danske Kancelli, 11. juli 1744.
4. Steenberg 1945-58, s. 492.
5. Pontoppidan & de Hofman 1763-81, II, s. 314; Dahl 1836, s. 13.
6. Boye 1854, s. 163.
7. Se f.eks.: Hermansen 1925, s. 41.
8. Christian 4. 1848, I s. 87.
9. Gerner [uden år], s. 182. Gerner's fortælling findes ligeledes gengivet i: Kirker i Hillerød 1964, s. 638 og Rørdam 1857, I s. 64-5, om end med en anden stavelse.
10. Kirker i Hillerød 1964, s. 641; Frederiksborg Slotskirke 1970, s. 1821-2.
11. Kirker i Hillerød 1964, s. 642.
12. Nissen 1915, s. 114.

Vilhelm Holcks rådhus er stadig en markant bygning i Hillerøds bybillede. I dag benyttes bygningen som arresthus.

13. *Illustreret Tidende* 25. juni 1865, s. 319; Königsfeldt 1865, s. 210.
14. Se f.eks.: Hermansen 1925, s. 42.
15. Jessen [uden år]; Kirker i Hillerød 1964, s. 641.
16. Schepelern 1963, s. 15-6.
17. Kirker i Hillerød 1964, s. 641.
18. Citeret fra: Kirker i Hillerød, 1964, s. 641.
19. Hermansen 1925, s. 64-5; Schepelern 1963, s. 16.
20. Hermansen 1925, s. 65-6; Kirker i Hillerød 1964, s. 641.
21. Jessen [uden år].
22. Kirker i Hillerød 1964, s. 637-8.
23. Jessen [uden år].
24. *Illustreret Tidende* 25. juni 1865, s. 319.
25. Gustafsson 1983, s. 65-6.
26. Andersen (red.) 1981 112-3.
27. Weber (red.) 1999, s. 41-2.

Litteratur

- Andersen, J. (red.) 1981: *Bogen om Hillerød*. Forlaget Mentor, Hillerød.
- Boye P. H. 1854: Nogle Bidrag til Nakskovs Statistik i Begyndelsen af de 17de Aarhundrede, og til denne Stads Præstehistorie. *Historisk Tidsskrift*, 2:V, s. 125-98.
- Christian den 4. 1848: *Kong Christian den Fierdes egenhændige Breve, Befalinger, og Statsskrivelser til Rigsraadet, udgivne efter Originalerne, med Oplysninger og Anmærkninger*. Udgivet af Molbech, C. Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno, København.
- Dahl, F. P. J. 1836: *Historiske Efterretninger om den Kongelige lærde Skole ved Frederiksborg*. Jens Hostrup Schultz, København.
- Frederiksborg Slotskirke, 1970: *Danmarks Kirker*. Nationalmuseet, København, II:3, s. 1673-926.

- http://danmarkskirker.natmus.dk/uploads/tx_tcchurchsearch/Frederiksborg_1673-1926.pdf [senest tilgået den 30.9.2019]
- Gustafsson, N. 1983: *Handel i Hillerød*. Hillerød Handelsstandsforening, Hillerød.
- Hermansen, V. 1925: Hillerød Bys Historie indtil 1864, i Hermansen, V. m. fl., *Hillerød By*. Frederiksborg Amts Historiske Samfund og Gyldendalske Boghandel · Nordisk Forlag, Hillerød og København, s. 5-142.
- Illustreret Tidende*. 25. juni 1865, 6:300.
- Kirker i Hillerød, 1964. *Danmarks Kirker*. Nationalmuseet, København. II:1, s. 637-43. http://danmarkskirker.natmus.dk/uploads/tx_tcchurchsearch/Frederiksborg_0637-0643.pdf [senest tilgået den 30.9.2019].
- Königsfeldt, J. P. F. 1865: *Historisk Calender. En Samling historiske Smaaskrifter*. G. E. C. Gad, København.
- Nissen, J. 1915: Kirkeklokkerne i Hemmeshøj. *Aarbog for Historisk Samfund for Sorø Amt*, s. 110-6.
- Petersen, A. 1865-6: Documenter vedkommende en Kirkes Opførelse i Hillerød. *Danske Samlinger for Historie, Topographi, Personal- og Literaturhistorie*, I, s. 24-8.
- Pontoppidan, E. & de Hofman, H. 1763-81: *Den Danske Atlas Eller Konge-Riget Dannemark*. København.
- Rørdom, H. F. 1857: *Mester Anders Christensen Arrebos Levnet og Skrifter*. Samfundet til den danske Literaturs Fremme, København.
- Schepelern, H. D. 1963: Hillerøds Kirker gennem Tiderne. En Oversigt. *Kultur og Folkeminder*, XV, s. 3-38.
- Steenberg, J. 1945-58: Sankt Nicolai Kirke, *Danmarks Kirker*. Nationalmuseet, København, I:1, s. 459-621. http://danmarkskirker.natmus.dk/uploads/tx_tcchurchsearch/KobenhavnBy1_459-621.pdf [senest tilgået den 30.9.2019].
- Weber, L. (red.) 1999: *Hillerød torv gennem 400 år*, Hillerød.

Arkivalier

- Gerner, H [uden år]: Det Viidt berømte Friderichsborgs Beskrivelse af H. T. Gerner, i Volumen, qvod inscribitur Manuscripta historico-topographica, in qvo, præter alia ... Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftsamlingen Thott 1390,4°, [s. 167-227].
- Jens Mickelsen til Danske Kancelli, 11. juli 1744, Rigsarkivet, Danske Kancelli, Efterretninger om købstæderne og amterne, indsendte i henhold til oversekretærens skrivelse af 6. april 1743, 1743-46, D102A.
- Jessen, E. J. [uden år]: Friderichsborg Amts Naturlige- og Civile Tilstand og Beskaffenhed. Til en Prøve af en ligesaadan under Hænde havende Beskrivelse over begge Kongeriger Danmark og Norge, Island og Grønland indbefattet, Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftsamlingen, Kall 48,2° II.